מבוא לתורת הקבוצות ואוטומטים - 234129
תרגיל בית 5 – פתרון

סמסטר חורף 2023-2024

המתרגל האחראי על התרגיל: רועי גרוס

תאריך הגשה: 08.04.24

נושאי התרגיל: אוטומט אי־דטרמיניסטי, אוטומט חזקה, למת הניפוח לשפות רגולריות

הוראות לפתרון התרגיל:

- בכל מקרה בו אתם מתבקשים להוכיח, עליכם לכתוב הוכחה פורמלית מלאה. עליכם לפרט את כל שלבי הפתרון.
- בכל מקרה בו אתם מנסים להפריך, נסו למצוא דוגמה נגדית קצרה ופשוטה ככל האפשר. זכרו (1) להגדירה במפורש, (2) להוכיח כי היא מקיימת את הנתונים, ו-(3) להוכיח כי אינה מקיימת את מסקנת הטענה.
- אם נדרש הסבר או נימוק בלבד, עליו להיות קצר אך בעל מבנה כללי של הוכחה (למשל הסבר/נימוק מדוע שתי קבוצות שוות צריך לכלול שני כיווני הכלה, וכו').

הוראות הגשה:

- ההגשה אלקטרונית דרך אתר הקורס.
- יש להגיש קובץ PDF בלבד.
- על הפתרון להיות **מוקלד**! אין להגיש פתרונות בכתב יד. איורים וציורים ניתן לצייר ביד.
- ההגשה היא בקבוצות של 3 סטודנטים.

תזכורת: הבדיקה היא מדגמית, ראו את סכמת הציונים באתר הקורס.

בהצלחה!

שאלה 1

בנו אוטומט סופי אי־דטרמיניסטי לכל אחת מהשפות הבאות מעל $\Sigma = \{a, b, c\}$:

(א) שפת כל המילים מהצורה $\{a\}^*\{b\}^*\{c\}^*$ שאורכן אי־זוגי.

(ב) $\{w_1cw_2c\cdots w_nc \mid n \geq 2,\ \forall 1 \leq i \leq n :\ w_i \in \{a,b\}^*,\ \exists 2 \leq i \leq n :\ |w_i| \text{ אי־זוגי}\}$

פתרון שאלה 1

(א) נגדיר אוטומט $A = (Q, \Sigma, I, R, F)$ כאשר $Q = \{q_a^{odd}, q_a^{even}, q_b^{odd}, q_b^{even}, q_c^{odd}, q_c^{even}\}$, $I = \{q_a^{even}\}$, $F = \{q_a^{odd}, q_b^{odd}, q_c^{odd}\}$ ו־R מוגדר ע"י השרטוט:

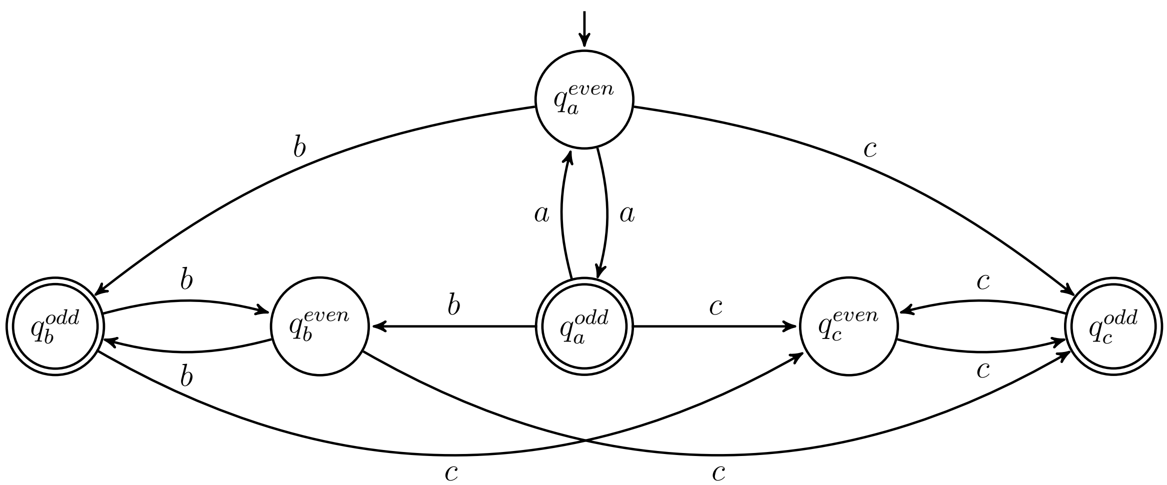

(ב) נגדיר אוטומט $A = (Q, \Sigma, I, R, F)$ כאשר $Q = \{q_0, q_1, q_2, q_3, q_4\}$, $I = \{q_0\}$, $F = \{q3\}$ ו־R מוגדר ע"י השרטוט:

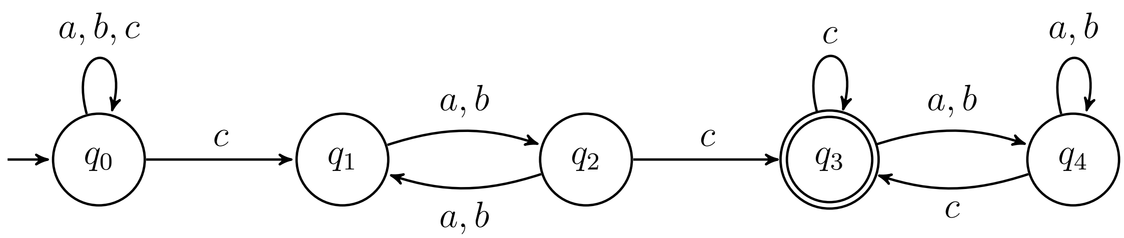

הרעיון: נישאר במצב ההתחלתי עד שנראה את ה-c הראשון מכאן ננחש מתי אנחנו קוראים את המילה מהאורך האי זוגי , עבורה נצטרך שני מצבים בשביל לבדוק שאנחנו אי זוגיים מכאן ואילך אם המילה מסתיימת ב-c נעבור למצב מקבל.

שאלה 2

תהי L שפה רגולרית מעל א"ב Σ.

הוכיחו באמצעות בניית אוטומט שהשפה הבאה רגולרית:

$$L' = \{u\sigma v \mid u, v \in \Sigma^*,\ \sigma \in \Sigma,\ \sigma uv \in L\}$$

פתרון שאלה 2

L רגולרית, ולכן קיים אוטומט סופי דטרמינסטי $A = (Q, \Sigma, q_0, \delta, F)$ כך שמתקיים $L(A) = L$.

נבנה אוטומט אי־דטרמיניסטי B עבור L'. לצורך כך ננחש איזו אות זזה, ונסמלץ את הריצה של A. מתישהו במהלך הריצה נצטרך לקרוא את האות שניחשנו ולהתעלם ממנה.

נגדיר $B = (Q', \Sigma, I, R, F')$ כאשר

$$Q' = Q \times (\Sigma \cup \{\$\})$$

כאשר אנו מניחים כי $\$ \notin \Sigma$.

$$I = \{(\delta(q_0, \sigma), \sigma) \mid \sigma \in \Sigma\}$$

כלומר, מתחילים מהמצב שהיינו מגיעים אליו לאחר קריאת σ, וזוכרים אותה להמשך.

$$F' = F \times \{\$\}$$

נגדיר את יחס המעברים:

$$\begin{aligned} R = \{((q, \tau), \sigma, (p, \tau)) \mid q, p \in Q,\ \tau \in \Sigma \cup \{\$\},\ \delta(q, \sigma) = p\} \\ \cup \{((q, \sigma), \sigma, (q, \$)) \mid q \in Q,\ \sigma \in \Sigma\} \end{aligned}$$

ננמק מדוע $L(B) = L'$.

$\Leftarrow$: תהי $w \in L'$. לפי ההגדרה מתקיים כי $w = u\sigma v$ כך ש-$\sigma uv \in L$. נתחיל במצב התחלתי $(\sigma, \delta(q_0, \sigma)) \in I$. במהלך הריצה על u לא נעבור למצבי Q אלא נשאר בהעתק של האוטומט שהתחלנו בו. לאחר מכן נקלוט σ ונעבור לעותק של Q שמתויג עם $\$$, ומכאן נמשיך עד למצב מקבל. החישוב מתחיל במצב התחלתי, כל המעברים חוקיים, ממבנה המילה נגיע למצב מקבל. לפיכך, $w \in L(B)$.

$\Rightarrow$: תהי $w \in L(B)$, אז קיימת ריצה מקבלת ב־B. הריצה מתחילה במצב התחלתי מהצורה (σ, p) עבור $\sigma \in \Sigma, p \in Q$. מתישהו במהלך הריצה אנחנו עוברים למצבי Q שמתויגים עם $\$$. נסמן את המילה המתקבלת עד אז כ־u. האות שנקראה במעבר היא σ. נסמן את האותיות שנקראו אחר כך ב־v. נשים לב כי באוטומט המקורי הרצנו את σuv ומאחר שהגענו למצב מקבל אז נוכל להסיק כי מתקיים $\sigma uv \in L$ ולכן לפי ההגדרה $w = u\sigma v \in L'$.

שאלה 3

יהי $A = (Q, \Sigma, q_0, \delta, F)$ אוטומט סופי דטרמיניסטי, ותהי $D \subseteq Q$ תת־קבוצה של מצבים. בהינתן מילה $w = \sigma_1\sigma_2...\sigma_n$, נתבונן בריצה $\pi = q_0 \xrightarrow{\sigma_1} q_1 \xrightarrow{\sigma_2} q_2... \xrightarrow{\sigma_n} q_n$ של A על w. נאמר ש־π היא **ריצה טובה** אם $D \subseteq \{q_0, q_1, ..., q_n\}$, כלומר אם הריצה מבקרת בכל המצבים ב־D.

<u>הוכיחו באמצעות בניית אוטומט</u> שהשפה הבאה רגולרית:

$$L = \{w \in L(A) \mid \text{הריצה של } A \text{ על } w \text{ היא ריצה טובה}\}$$

פתרון שאלה 3

נשים לב שאנחנו רוצים לסמלץ את ריצת האוטומט A על מילה ולזכור את כל המצבים מ־D שבהם ביקרנו וכך לדעת אם לקבל או לא.

נבנה אוטומט דטרמיניסטי $B = (Q', \Sigma, q_0', \delta', F')$ עבור L, כאשר

$$Q' = Q \times \mathcal{P}(Q)$$

$$q_0' = (q_0, \{q_0\})$$

$$F' = F \times \{S \mid D \subseteq S\}$$

נגדיר את פונקציית המעברים:

לכל $q \in Q$, $S \subseteq Q$, $\sigma \in \Sigma$:

$$\delta'((q, S), \sigma) = (\delta(q, \sigma), S \cup \{\delta(q, \sigma)\})$$

ננמק מדוע $L(B) = L$.

<u>$\Leftarrow$</u>: תהי $w \in L$. אזי $w \in L(A)$ וגם הריצה של A על w היא ריצה טובה. כלומר, כל המצבים ב־D מופיעים בריצה של A על w. מהגדרת δ', בכל פעם שמבקרים במצב ב־A, הוא "מתווסף" למצב ב־B, כלומר האוטומט מתקדם לפי δ של A וזוכר את המצב ש־A הגיע אליו. מאחר שיש לפחות ביקור אחד של A בכל מצב ששייך ל־D, בסיום הריצה נגיע למצב שזוכר את כל המצבים ב־D (ואולי עוד כמה שלא), כלומר D מוכלת בקבוצת המצבים שביקרנו בהם. מאחר ש־$w \in L(A)$, הרכיב הראשון יהיה מצב מקבל ב־F, וסה"כ קיבלנו ש־$w \in L(B)$.

<u>$\Leftarrow$</u>: תהי $w \in L(B)$. אזי $\delta'(q_0', w) = (p, S)$ עבור $p \in F$ ו־$S \subseteq Q$ כך ש־$D \subseteq S$. מאחר שמצב ב־B מכיל מצב $q \in Q$ ברכיב השני רק לאחר ביקור ב־q לראשונה (מאופן הגדרת δ'), אם הגענו לקבוצת מצבים שמכילה את D, בהכרח הקלט הוביל לביקור בכל המצבים ב־D. ברכיב הראשון הגענו ל־$p \in F$, ולכן קיימת ריצה מקבלת מתאימה ב־A, כלומר $w \in L(A)$. סה"כ קיבלנו $w \in L'$.

שאלה 4

(א) <u>הוכיחו / הפריכו</u>: השפה $L_1 = \{a^i b^j \mid i,j \in \mathbb{N},\ i - j = 2024\}$ רגולרית.

(ב) <u>הוכיחו / הפריכו</u>: השפה $L_2 = \{a^i b^j \mid i,j \in \mathbb{N},\ i + j = 2024\}$ רגולרית.

פתרון שאלה 4

(א) הטענה אינה נכונה.

דרך 1 – למת הניפוח: יהי $n \geq 1$ טבעי. נבחר $w = a^{2024+n} b^n$.

מתקיים כי $w \in L$ לפי הגדרה, וגם $|w| \geq n$.

נביט בפירוק כללי של המילה $w = xyz$ כך ש־$|xy| \leq n$ וגם $|y| \geq 1$.

מאחר ש־n האותיות הראשונות הן a, נקבל כי

$$x = a^s \qquad y = a^t \qquad z = a^{2024+n-s-t} b^n$$

עבור $s,t \in \mathbb{N}$ כך ש־$t \geq 1$ ו־$s + t \leq n$.

נבחר $i = 2$. מתקיים:

$$xy^2z = a^{2024+n+t} b^n \notin L_1$$

שכן $2024 < 2024 + t = (2024 + n + t) - n$ כי $t \geq 1$.

משלילת למת הניפוח, L_1 לא רגולרית.

דרך 2 – תכונות סגור: נניח בשלילה כי השפה L_1 היא שפה רגולרית, ונשים לב שמהגדרת השפה נובע כי $L_1 = \{a^{2024} a^i b^i \mid i \in \mathbb{N}\}$. נשרשר אותה עם השפה $L' = \{b^{2024}\}$ ונקבל:

$$L_1 \cdot L' = \{a^{2024} a^i b^i b^{2024} \mid i \in \mathbb{N}\} = \{a^i b^i \mid i \in \mathbb{N},\ i \geq 2024\}$$

השפה $L'' = \{a^i b^i \mid i \in \mathbb{N},\ i < 2024\}$ היא שפה סופית ולכן רגולרית. מסגירות לאיחוד, השפה $(L_1 \cdot L') \cup L''$ רגולרית, אך מתקיים $(L_1 \cdot L') \cup L'' = \{a^i b^i \mid i \in \mathbb{N}\}$, וזאת שפה שאנחנו יודעים שאיננה רגולרית - סתירה!

(ב) הטענה נכונה. השפה היא סופית ולכן היא רגולרית, נראה מפורשות שהשפה סופית

$$L_2 = \left\{a^i b^j \mid i,j \in \mathbb{N},\ i + j = 2024\right\} \subseteq \{w \in \Sigma^* \mid |w| = 2024\}$$

(הצדיקו את המעבר האחרון). הקבוצה האחרונה סופית, ולכן גם L_2 סופית בתור תת־קבוצה של קבוצה סופית, ולכן לפי משפט L_2 רגולרית.

שאלה 5

שפה L מעל א"ב Σ נקראת **שפת שרשרת** אם קיים $n \in \mathbb{N}$ כך שלכל $w \in L$ עבורה $|w| \geq n$, קיימת סדרת מילים אינסופית ... $w_0, w_1,$ כך ש־ $w_0 = w$, לכל $i \in \mathbb{N}$ מתקיים $w_i \in L$ וגם

$$0 < |w_{i+1}| - |w_i| \leq n$$

הוכיחו: אם L שפה רגולרית, אז L שפת שרשרת.

פתרון שאלה 5

L רגולרית ולכן מקיימת את למת הניפוח. יהי $n \geq 1$ הקבוע הטבעי המובטח מהלמה.

תהי $w \in L$ מילה כך ש־ $|w| \geq n$. לפי למת הניפוח, קיים עבורה פירוק $w = xyz$ כך ש־ $|xy| \leq n$, $|y| \geq 1$ ולכל $i \in \mathbb{N}$ מתקיים $xy^iz \in L$.

נגדיר סדרת מילים אינסופית $w_0, w_1, \ldots$ כך:

$$\forall i \in \mathbb{N} : \quad w_i = xy^{i+1}z$$

מתקיים $w_0 = xyz = w$, ומלמת הניפוח נובע כי לכל $i \in \mathbb{N}$ מתקיים $w_i = xy^{i+1}z \in L$.

לכל $i \in \mathbb{N}$ מתקיים גם

$$|w_{i+1}| - |w_i| = |xy^{i+2}z| - |xy^{i+1}z| = |y|$$

ומהלמה נובע ישירות $n \geq |y| > 0$. לכן, $n \geq |w_{i+1}| - |w_i| > 0$.

קיבלנו אפוא כי L שפת שרשרת, לפי הגדרה.